

Asia: VN/3884/2020

Korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelma

Lausunnonantajan näkemykset saavutettavuuden edistämisen tavoitteista

Tavoite 1

1

Lisähuomioita tavoitteesta 1

Saavutettavuusvalvonta pitää kannattavana laaja-alaisesti saavutettavuuden huomioimista myös lainsäädännössä, mutta haluaa samalla tuoda esiin, että mm. laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta velvoittaa yliopistoja ja korkeakouluja tarjoamaan saavutettavia digitaalisia palveluja. Laki astui voimaan 1.4.2019 ja viimeinen siirtymäaika päättyi 23.9.2020 verkkosivustojen osalta. Suomea sitoo YK:n vammaissopimus, jonka mukaisesti tulee varmistaa, että vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla. Myös koulutuksen tulee olla esteetön ja saavutettava, siten että yhdenvertaisuus on taattu koko koulutusprosessin ajan.

Digipalvelulain veloitteet tukevat YK:n vammaissopimuksen toteutumista Suomessa digitaalisten palvelujen osalta.

Tavoite 2

1

Lisähuomioita tavoitteesta 2

Korkeakoulujen saavutettavuussuunnitelmissa on syytä huomioida myös digipalvelulain vaatimukset digitaalisten palvelujen saavutettavuudesta. Digipalvelujen eli verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta huolehtiminen tulee olla jatkuva prosessi.

Tavoite 3

1

Lisähuomioita tavoitteesta 3

-

Tavoite 4

1

Lisähuomioita tavoitteesta 4

Saavutettavuuden edistymisen mittaaminen ja seuranta on erittäin hyödyllistä. Lisäksi yhteinen tietokanta hyödyttäisi eri yhteiskunnan toimijoita saavutettavuuden edistämässä.

Tavoite 5

1

Lisähuomioita tavoitteesta 5

-

Tavoite 6

-

Lisähuomioita tavoitteesta 6

-

Tavoite 7

-

Lisähuomioita tavoitteesta 7

-

Tavoite 8

1

Lisähuomioita tavoitteesta 8

Saavutettavuusvalvonta näkee kannatettavana, että opettajakoulutuksessa huomioidaan myös digipalvelulain vaatimusten mukainen saavutettavuusosaaminen. Esimerkiksi saavutettavien tiedostomuotojen (Word, Power Point) laatiminen on osaamista, joka jokaisen opettajan ja koko korkeakoulujen henkilöstön tulee osata jatkossa esimerkiksi erilaisten julkaisujen ja oppimateriaalien valmistelussa.

Tavoite 9

-

Lisähuomioita tavoitteesta 9

-

Tavoite 10

-

Lisähuomioita tavoitteesta 10

-

Tavoite 11

-

Lisähuomioita tavoitteesta 10

-

Tavoite 11

1

Lisähuomioita tavoitteesta 11

Osana strategioita tulee varmistaa riittävä resursointi saavutettavuuden toteutumisen takaamiseksi. Digitaalisten palvelujen saavutettavuuden edistäminen vaatii sekä kehitysresursseja että riittävää henkilöresursointia saavutettavuuden toteuttamiseksi.

Tavoite 12

1

Lisähuomioita tavoitteesta 12

Saavutettavuussuunnitelman toteutumista on hyvä seurata säännöllisesti. Lisäksi saavutettavuusvalvonta haluaa nostaa esiin digipalvelulain saavutettavuusvelvoitteiden valvontaan liittyviä huomioita.

Aluehallintoviraston saavutettavuuden valvonnan yksikkö valvoo digipalvelujen saavutettavuuden toteutumista Suomessa ja raportoi siitä vuosittain EU:lle. Valvonnan tavoitteena on selvittää, täyttävätkö digipalvelulain soveltamisalaan kuuluvien toimijoiden verkkosivustot ja mobiilisovellukset digipalvelulain saavutettavuusvaatimukset. Valvonta perustuu eurooppalaiseen standardiin EN 301 549 ja verkkosisällön saavutettavuusohjeistukseen eli WCAG 2.1.-kriteereihin.

Jokaisella palvelun käyttäjällä on myös mahdollisuus lähettää aluehallintoviraston saavutettavuusvalvontaan saavutettavuuteen liittyviä ilmoituksia eli kanteluita ja saavutettavuusselvityspyynnöitä. Kanteluun aluehallintovirasto antaa ratkaisuna hallinnollista ohjausta ja saavutettavuusselvityspyynnöön valitusoikeudellisen päätöksen. Jos hallinnollista ohjausta ei noudateta, saavutettavuusvalvonta voi ottaa palveluntarjoajan valvontaohjelman mukaiseen valvontaan. Valvontaohjelman mukainen valvonta tarkoittaa vuosittaista, komission täytäntöönpanopäätöksen mukaista, valvontaa.

On kannatettavaa nimetä taho koordinoimaan saavutettavuutta, mutta saavutettavuusvalvonta korostaa, että digitaalisten palvelujen saavutettavuuden varmistaminen tulee olla jokaisen, joka tuottaa oppimismateriaaleja tai julkaistavia sisältöjä verkkoon, vastuulla. Näin ollen korkeakoulujen tulee varmistaa henkilöstön riittävä saavutettavuusosaaminen.

Tavoite 13

1

Lisähuomioita tavoitteesta 13

Korkeakouluja velvoittaa saavutettavuuden osalta hankintoja tehdessä sekä laki julkisista hankinnoista ja käyttösopimuksista (hankintalaki) että laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (digipalvelulaki). Hankintalaki velvoittaa huomioimaan hankinnoissa esteettömyyden, kun hankinnan kohde on tarkoitettu luonnollisten henkilöiden käyttöön. Lisäksi digipalvelulain mukaisesti korkeakoulujen digitaalisten palvelujen tulee olla saavutettavat, mikä uusien digitaalisten palvelujen osalta on keskeistä varmistaa jo hankintavaiheessa

Tavoite 14

1

Lisähuomioita tavoitteesta 14

Raportissa saavutettavuustermiä käytetään erittäin laaja-alaisesti kattaen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen saavutettavuuden. Näin ollen on hyvä tuoda esiin esimerkiksi opiskelijoille järjestettävän saavutettavuuskoulutuksen monipuolisuutta.

Pelkästään digitaalisten palvelujen saavutettavuuteen liittyy useampi näkökulma. Opiskelijoilla on oikeus käyttää saavutettavia digitaalisia palveluja. On hyvä, että jokainen opiskelija tuntee omat oikeutensa ja tarpeen mukaan osaa myös vaatia niitä. Lisäksi jokaisen opiskelijan on syytä myös itse osata tehdä asiakirjoja kuten opinnäytetöitä saavutettavasti. Saavutettavuusosaaminen on tärkeä työelämätaito, sillä digipalvelulain laajan soveltamisalan myötä yhä useammassa työpaikassa jokaisen asiantuntijan tulee osata tehdä julkaisut, päätökset ja raportit saavutettavassa muodossa. Yliopistoilla ja korkeakouluilla on hyvä mahdollisuus tukea opiskelijoiden digitaalisten sisältöjen saavutettavuusosaamista ja samalla myös vahvistaa yliopiston omien sisältöjen saavutettavuutta.

Johdon tulee tuntea yliopistojen lakisääteiset velvollisuudet saavutettavuuden osalta. Esimerkiksi digipalvelulaki velvoittaa yliopistoja varmistamaan digipalvelujen saavutettavuuden. Johdon on tärkeää myös tunnistaa ja huomioida riittävät panostukset saavutettavuuden edistämiseen. Rahallisten resurssien lisäksi pitää myös panostaa tietoisuuden lisäämiseen. Osalla toimijoista ei ole riittävästi tuntemusta ja tietoa saavutettavuuden merkityksestä eikä sen käytännön toteutuksesta. Tietoa ja osaamista tarvitaan sekä organisaatioissa, joita digipalvelulaki velvoittaa, että teknisestä toteutuksesta vastaavissa kumppaniorganisaatioissa.

Tavoite 15

-

Lisähuomioita tavoitteesta 15

-

Tavoite 16

-

Lisähuomioita tavoitteesta 16

-

Tavoite 17

1

Lisähuomioita tavoitteesta 17

Digipalvelulain velvoitteiden myötä digitaalisten oppimateriaalien tulee olla saavutettavia.

Saavutettavuusvalvonta pitää kannatettavana, että materiaaleja kehitetään systemaattisesti opiskelijapalautteen avulla. Lisäksi saavutettavuusvalvonta haluaa nostaa esiin, että digitaalisissa palveluissa olevasta sisällöstä tulee jokaisen käyttäjän pystyä antamaan saavutettavuusselosteen kautta saavutettavuuspalautetta. Seloste tulee olla näkyvässä ja helposti löydettävissä digitaalisessa palvelussa.

Tavoite 18

-

Lisähuomioita tavoitteesta 18

-

Tavoite 19

-

Lisähuomioita tavoitteesta 19

-

Tavoite 20

-

Lisähuomioita tavoitteesta 20

-

Tavoite 21

1

Lisähuomioita tavoitteesta 21

Saavutettavuus ja esteettömyys ovat jokaisen opiskelijan oikeuksia. Esteettömyys ja saavutettavuus tulee varmistaa ennakkoon, ei vasta kun yksittäiset henkilöt pyytävät mahdollisuutta käyttää palvelua tai saada tarvitsemansa tieto saavutettavasti.

Digitaalisessa muodossa olevien opetusmateriaalien, luentojen ja opiskeluun liittyvien palvelujen tulee olla saavutettavia digipalvelulain mukaisesti. Kuitenkaan digipalvelulain saavutettavuusvaatimukset eivät takaa saavutettavuutta jokaiselle. Kyseessä on minimivaatimukset saavutettavuudelle. Yhdenvertaisuuslain mukaiset kohtuulliset mukautukset tulevat sovellettavaksi tapauskohtaisesti tilanteissa, joissa saavutettavuusvaatimukset eivät mahdollista täydellistä saavutettavuutta jokaiselle.

Tavoite 22

1

Lisähuomioita tavoitteesta 22

-

Tavoite 23

-

Lisähuomioita tavoitteesta 23

-

Tavoite 24

1

Lisähuomioita tavoitteesta 24

Ulkoisilla verkkosivuilla oleva korkeakoulun hakukohteita ja valintaprosessia koskeva tieto sekä opiskelijavalinnan alakohtainen haku- ja muu informaatio on oltava saavutettavassa digipalvelulain velvoitteiden mukaisesti jo nyt.

Tavoite 25

1

Lisähuomioita tavoitteesta 25

Digipalvelulain velvoitteiden mukaisesti digitaalisten materiaalien tulee olla jo nyt saavutettavia.

Tavoite 26

-

Lisähuomioita tavoitteesta 26

-

Tavoite 27

-

Lisähuomioita tavoitteesta 27

-

Tavoite 28

-

Lisähuomioita tavoitteesta 28

-

Tavoite 29

-

Lisähuomioita tavoitteesta 29

-

Tavoite 30

-

Lisähuomioita tavoitteesta 30

-

Tavoite 31

1

Lisähuomioita tavoitteesta 31

Kansainvälisyysnäkökulman lisäksi korkeakoulujen kirjastopalveluilla on laaja-alaisemminkin mahdollisuus edistää saavutettavuutta.

Tavoite 32

1

Lisähuomioita tavoitteesta 32

Myös opiskelija- ja ylioppilaskuntien, kuten kirjastopalvelujen sitoutuminen saavutettavuuden edistämiseen on tärkeää muutenkin kuin kansainvälisten opiskelijoiden näkökulmasta. Lisäksi ylioppilaskuntien tulee myös itse noudattaa julkisten hallintotehtävien osalta digipalvelulain mukaisesti saavutettavuusvaatimuksia.

Tavoite 33

1

Lisähuomioita tavoitteesta 33

-

Tavoite 34

-

Lisähuomioita tavoitteesta 34

-

Tavoite 35

1

Lisähuomioita tavoitteesta 35

Myös etänä järjestettävissä tapahtumissa tulee huomioida, että ne on järjestetty saavutettavina. Saavutettavuus tulee huomioida webinaarin työkalujen valinnassa ja tarvittaessa on hyvä järjestää esimerkiksi kirjoitustulkkaukset. Lisäksi webinaarien tallenteiden saavutettavuus tulee varmistaa huomioimalla tilaisuuden materiaalien saavutettavuus sekä tallenteiden tekstitykset digipalvelulain mukaisesti.

Tavoite 36

1

Lisähuomioita tavoitteesta 36

Yhteiskuntamme digitalisoituu nopeasti ja tieto ja palvelut ovat enenevässä määrin sähköisessä muodossa. Saavutettavuus digitaalisissa palveluissa on ihmisten erilaisuuden ja moninaisuuden huomiointia verkkopalvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa. Saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, että mahdollisimman moni erilainen ihminen voi käyttää verkkopalveluja mahdollisimman helposti. Digitaalisten palvelujen saavutettavuus on yksi keskeinen tekijä, joka mahdollistaa ihmisten itsenäisen opiskelun verkossa. Palvelujen huono saavutettavuus voi heikentää mahdollisuutta opiskella ja valmistua. Jos saavutettavuusvaatimuksia ei noudateta, saattaa olla kyse myös syrjinnästä vammaisuuden perusteella.

Nykyisin suuri osa verkon digitaalisista palveluista on mahdollista toteuttaa teknisesti saavutettavasti joko ilman lisäpanostuksia tai vähäisillä lisäpanostuksilla. Kun uudet toteutustavat huomioivat henkilöiden yksilölliset toimintamahdollisuudet aiempaa paremmin, esimerkiksi fyysiset vammat tai aistivammat rajoittavat ihmisten elämää yhä vähemmän. Käyttäjän näkövammasta ei seuraa automaattisesti rajoitetta, vaan verkkopalvelun tarjoajan tekemillä ratkaisuilla voidaan poistaa käyttäjän kokemia rajoitteita. On syytä huomioida, että erilaisia rajoitteita käyttöön voi muodostua saavutettavuuden kannalta huonoilla ratkaisuilla. Kun digitaalisen palvelun suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan saavutettavuus, voidaan poistaa näitä rajoitteita ja antaa kaikille käyttäjille mahdollisuus yhdenvertaiseen käyttökokemukseen.

Digipalvelulain mukaisesti saavutettavuutta valvoo aluehallintoviraston saavutettavuuden valvonnan yksikkö ja jokaisella palvelun käyttäjällä on oikeus ilmoittaa aluehallintovirastoon, jos korkeakoulujen digitaalisten palvelujen sisällön saavutettavuudessa ilmenee puutteita.

Digipalvelujen saavutettavuuden kehittäminen ja ylläpito tulee olla jatkuva prosessi. Ei riitä, että digipalvelut kartoitetaan kerran, vaan digipalvelujen saavutettavuus tulee ottaa aina huomioon kun digipalveluja kehitetään tai niihin tuodaan sisältöä. Lisäksi saavutettavuusselostetta varten tulee digipalvelun saavutettavuus arvioida säännöllisin väliajoin. Koska digitalisaatio kehittyy koko ajan, tulee ratkaisuja ja vaihtoehtoja arvioida nykytilan perusteella.

Saavutettavuusvalvonta suosittelee, että jokaiseen korkeakouluun nimetään oma digipalvelujen saavutettavuusvastaava. Laki ei siihen velvoita, mutta tätä pidetään suositeltavana.

Digipalvelulain saavutettavuusvaatimukset viittaavat standardin 301 549 kautta WCAG 2.1. - kriteeristöön A- ja AA -tasoihin.

Tavoite 37

-

Lisähuomioita tavoitteesta 37

-

Tavoite 38

1

Lisähuomioita tavoitteesta 38

-

Tavoite 39

1

Lisähuomioita tavoitteesta 39

-

Tavoite 40

1

Lisähuomioita tavoitteesta 40

-

Tavoite 41

-

Lisähuomioita tavoitteesta 41

-

Tavoite 42

-

Lisähuomioita tavoitteesta 42

-

Tavoite 43

-

Lisähuomioita tavoitteesta 43

-

Tavoite 44

-

Lisähuomioita tavoitteesta 44

-

Tavoite 45

-

Lisähuomioita tavoitteesta 45

-

Tavoite 46

-

Lisähuomioita tavoitteesta 46

-

Tavoite 47

-

Lisähuomioita tavoitteesta 47

-

Tavoite 48

1

Lisähuomioita tavoitteesta 48

Saavutettavuusvalvonta kannattaa huomion kiinnittämistä kielelliseen saavutettavuuteen, vaikka kielellinen ymmärrettävyys ja esimerkiksi selkokieli eivät kuulu digipalvelulain vaatimuksiin. Ymmärrettävä ja selkeä kieli tukee palvelujen käyttöä ja uuden kielen oppimista. Lisäksi saavutettavuusvaatimusten mukainen videoiden tekstittäminen helpottaa esimerkiksi uuden kielen oppimista

Tavoite 49

1

Lisähuomioita tavoitteesta 49

-

Tavoite 50

1

Lisähuomioita tavoitteesta 50

-

Lausunnonantajan muita huomioita luonnoksesta

Yleisenä huomiona aluehallintoviraston saavutettavuuden valvonta pitää erittäin kannatettavana, että korkeakoulutuksen saavutettavuuteen kiinnitetään järjestelmällisesti ja kattavasti huomioita. Erityisesti koronaviruspandemian aikana korostuu se, että jokaisen on voitava käyttää digitaalisia palveluja ja saatava tietoa digitaalisista kanavista yhdenvertaisesti. Etäopetuksen saavutettavuus on korostunut koronakriisin yhteydessä, mutta yhdenvertaisuuden takaaminen opiskelussa on keskeinen arvo myös poikkeustilanteiden ulkopuolella. Kun digipalvelu on toteutettu saavutettavasti, sen käyttäjät ovat yhden-vertaisessa asemassa keskenään. Lisäksi saavutettavat digipalvelut ja opetusmenetelmät ovat keskeinen tekijä paikkariippumattoman opiskelun mahdollistamiseksi.

Saavutettavuusvalvonta haluaa nostaa esiin myös muutamia yksittäisiä huomioita. Johdannossa viitataan lakiin digitaalisten palvelujen saatavuudesta, lain nimi laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019). Lailla toimeenpantiin saavutettavuusdirektiivin saavutettavuusveloitteet Suomessa. Aluehallintoviraston saavutettavuusvalvonta tuo esiin, että digipalvelulain saavutettavuusveloitteet ovat osa kansallista lainsäädäntöä. Näin ollen tulee viitata voimassa olevaan kansalliseen lakiin eikä saavutettavuusdirektiiviin.

Saavutettavuusvalvonta kehottaa digitaalisten palvelujen saavutettavuuteen liittyvissä kohdissa viittaamaan saavutettavuusvalvontaviranomaisen virallisille nettisivuille www.saavutettavuusvaatimukset.fi, saavutettavuusdirektiivi.fi -sivuston sijaan, joka on yksityisen palveluntarjoajan oma sivusto.

WCAG-kriteeristön ymmärrettävä termi ei ota kantaa kielen selkeyteen, vaan viittaa A- ja AA-tasoilla siihen, että sivustot ovat ymmärrettäviä esimerkiksi siten, että ruudunlukuohjelma tietää millä kielellä sivustolla oleva teksti on ja syötteillä autetaan käyttäjää korjaamaan virheet.

Raportissa saavutettavuustermiä käytetään hyvin laaja-alaisesti sisältäen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön. Osittain saavutettavuustermin käyttäminen ylesterminä kuitenkin on lukijalle haastava, koska toimenpiteissä ei eritellä puhutaanko esimerkiksi rakennetun ympäristön esteettömyydestä vai digipalvelujen saavutettavuudesta vai jostain muusta näkökulmasta. Tämä vaikuttaa merkittävästi tulkintaan mitä kullakin tavoitteella konkreettisesti tarkoitetaan. Digipalvelulain mukaan saavutettavuudella tarkoitetaan periaatteita ja tekniikoita, joita on noudatettava digitaalisten palvelujen suunnittelussa, kehittämisessä, ylläpidossa ja päivittämisessä, jotta ne olisivat paremmin käyttäjien, erityisesti vammaisten henkilöiden, saavutettavissa. Raportissa ei myöskään ole tavoitteissa eritelty mitkä tekijät ovat jo korkeakoulujen lakisääteisiä tehtäviä ja mitkä ovat aidosti uusia tavoitteita.

Saavutettavuusvalvonta haluaa myös muistuttaa esteettömyysdirektiivistä, joka on hyväksytty EU:ssa, ja sen vaikutukset kansallisiin lainsäädäntöihin nähdään 2020-luvulla. Soveltamisalan piiriin tulee siirtymäajoin ja rajoituksin mm. pankki- ja lippuautomaatteja, sähkökirjoja, verkkokaupan palveluja sekä tietokonelaitteistoja ja niiden käyttöjärjestelmiä, mikä voi tuoda mukanaan myös korkeakoulujen saavutettavuusvaatimuksiin uusia velvoitteita.

Aluehallintoviraston saavutettavuusvalvonta kehottaa kiinnittämään huomioita ennen raportin julkaisua myös lausunnoilla olevan dokumentin saavutettavuuteen.

Ojala Emilia
Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Sinisalo Sanna
Etelä-Suomen aluehallintovirasto - Saavutettavuuden valvonnan yksikkö